

Војо Д. КУШЕВСКИ

ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ РЕВОЛУЦИОНЕРНИ МОТИВИ ВО ЛИКОВНОТО ТВОРЕШТВО ЗА НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈНА И РЕВОЛУЦИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА И НИВНАТА ДИДАКТИЧКА ВРЕДНОСТ

Една од темите на која прилично внимание има свртено македонската историографија по ослободувањето е онаа за континуитетот на борбата на македонскиот народ за свое национално ослободување, посебно на врските на Народноослободителната војна и Револуцијата со национално-ослободителните борби на нашиот народ од времето на Илинден и наваму.

На историографски план ова прашање е прилично разработено, при што веќе се на показ низа податоци од објавените написи и научни трудови за корените на нашата борба за национално ослободување. Меѓу другото, присуството и негувањето на традициите од Илинден во Народноослободителната борба на македонскиот народ се согледува и во имињата на партизанските одреди и другите покрупни единици, потоа во прекарите и илегалните и партизанските имиња на активистите на движењето, во готовноста на илинденците да се придружат кон единиците на Народноослободителната војска и партизанските одреди во Македонија на теренот на Дебарца 1943 година, во одржувањето на I-то заседание на АСНОМ на 2 август 1944 година итн.

Исто и во нашето литературно творештво по ослободувањето, посебно поетите пеат за двата Илиндена, а во народните партизански песни наоѓаме призвуци и содржина на старите револуционерни песни и сл.

Нашето најново историско минато е присутно и во делата на македонските — и не само на македонските — ликовни уметници.

Во севкупната досегашна продукција на ликовното творештво во Социјалистичка Република Македонија имаме речиси цела галерија дела во кои се третира историјата на македонскиот народ, почнувајќи од Кирил и Методиј, Климент и Наум, Самоиловото време, преродбата, национално-револуционер-

ните борби, односно илинденскиот период... Меѓутоа, несомнено е дека се мошне побројни оние со тематика од Народноослободителната војна и Револуцијата.

Токму нашето внимание беше свртено врз одделни ликовни дела кои — третирајќи ја основната тема (НОВ и Револуцијата) содржат и елементи, симболика и одредени содржини од кои што не е тешко да се прочита присутноста на традиционалното, односно на предисторијата на борбите на нашиот народ за ослободување, пред сè од крајот на XIX и почетокот на XX век, чија кулминација претставува востаничкиот акт на Илинден 1903 година.

Побудени од интересот на нас историчарите — како научници и педагози — кон ова прашање, ние ќе се обидеме да ги презентираме токму тие интересни историски содржини во ликовното творештво посветено на Народноослободителната борба — без претензии да навлегуваме во анализите на ова творештво, ниту пак да му даваме одредена класификација или оценка според естетските критериуми. Притоа напоменуваме дека ќе се задржиме само на оние дела што ни беа при рака. Освен тоа од нив ги издвојуваме оние кои според нашето мислење ќе бидат достатна илустрација што е неопходна при третманот на тематиката од ваквата природа.

*
* *
*

Од тематските подрачја низ кои се третира Народноослободителната војна и Револуцијата во Македонија, а во кои го наоѓаме кажувањето и за непрекинатиот бд на нашата историја на борбата — сè до ослободувањето, најнапред се запираме на оние дела чијшто основен третман е долгогодишното ропство на нашиот народ, на Македонија. Впрочем, оваа тема несомнено е и честа преокупација не само на ликовните уметници, зашто робувањето на нашиот народ, таа историја на страдањата и жртвите што ги дала оваа напатена земја — длабоко е всадена во свеста на многу македонски генерации.

Независно од тоа што оваа тема — наречувана и како „македонска голгота“ — и натаму ќе остане инспирација во нашето ликовно (и не само ликовно) уметничко творештво — и досегашната продукција со ваква содржина ни беше доволна за одредени заклучоци по однос на нашиов наслво.

Се задржуваме најнапред на делото на Ташковски Васко, наречено „Со векови, окована во пранги“, презентирано на Изложбата на ДЛУМ по повод 25 години од I-то заседание на АСНОМ. Во оваа успешна и хармонична композиција, мошне јасно се согледува идејата на авторот. Имено, тој ја третира ропската положба на Македонија главно преку еден раскостен

скелет — окован во окови, што се распознава на сликата. Црвената боја, која доминира во фонот, ја означува пролеаната крв за слободна Македонија. Во блокот (штанглата) на преден план што го заема централниот дел на композицијата, авторот ја насликал (и тоа видливо) картата на Македонија, којашто исто така е обвиткана (окована) со синцири, таа страдалница, т.е. она за што се однесува ова ликовно „расскажување“.

Сево ова асоцира на страдањата на македонските луѓе, на Македонија за која толку се тргало, умираше по затворите, пролевале крв за нејзината слобода, што впрочем, е искажано и во народните песни „Прангии се стегаат, коски се кршат...“, особено откако таа борба се почнала и траела долго, сè до ослободувањето. Во оваа смисла сликарот во еден квадрант внесува одредена ведрина со азурно-плавата боја. (Слика 1).

Се запираме и на сликарската творба од циклусот „Македонската трагедија“ (I) од Божин Барутовски (Слика 2). Авторот ја поделил површината на два дела. Горниот, поголемиот, е историја за човечки жртви. Контуриите на нивните мртви тела се орамани со камења, што треба да означуваат гробишта. Сево ова говори за многубројните загинати, умрени по затворите или стрелани „патриоти“ синови на македонската земја, посеана со гробови од раката на поробителите — турскиот аскер, од владеечките туѓи режими, или од раката на окупаторот. На долниот дел од површината на фризон се претставени на крупен план племенити лица. Тоа се живите, кои гледаат на нас со скочанети погледи од кои се чита дека страдаат поради ваквата положба. Овде има и жени — тажачки, од кои едната е и со забрадено лице, преку устата со шамија — карактеристичен манир во тагувањето, во плачот за изгубеното, за милото. За да ја разбие монотонијата на фризон, меѓу одделни лица, авторот пак на крупен план — прикажал и издигнати раце (горните делови на дланките со раширени прсти) — како симбол на очајот, но и како повик за одмазда, за борба против тешката македонска судбина. На тој начин фризон ја надополнува и обликува темата во една целина.

На оваа тема вниманието ни го привлече и творбата на Барутовски од истиот циклус „Македонска трагедија“ (II) (линорез, 1970 г.), (Слика 3). Тој ја обработува, речиси, на ист начин, но во случајов претставата е таква што жртвите се без рака, нозе, што треба да потсети и на стиховите од народната песна „кој без рака, кој без нога, мојто момче и без глава...“. Имено тоа напоменува на видовите и степенот на страдањата. Слободниот простор сликарот го исполнил со куќи, од што се заклучува дека делото го посветува на оние, кои како илегалци му давале отпор на поробителот, окупаторот по градовите и селата, посебно на илегалната борба во урбаните средини.

На долниот дел на површината и овде има фриз, со четири лица, дадени на крупен план. Од нивните изрази разбираме дека тоа се страдалниците, но кај нив има и погледи впорени во гледачот, од кои читаме решеност да се истрае во борбата.

Од пластиката на оваа тема ја издвојуваме скулптурата „Заточеници“ од Васил Василев (дрво 1971 година — „Изложба по повод 25 години од I-то Заседание на АСНОМ“), (Слика бр. 4). Тоа е типично поедноставен израз, но со јасна порака. Имено, пред нас е фигура на човек со контурално обликувани делови на снагата. Символот што ја определува темата е оригиналниот синцир околу вратот, додека рацете — дигнати така високо — го изразуваат непокорот, протестот, односно отпорот.

А заточението е стара и мошне позната тема од нашето минато. Фигурата не потсегува на наши луѓе кои како припадници на „Организацијата“ или на движењето на отпорот, биле одведувани на заточение, не само во илинденскиот период, туку во интернација или во концентрациони логори од окупаторот во текот на Народноослободителната борба. (А и народната песна и за нив пее: „... синцири робје...“)

И скулптурата на Шентевски Никола (скулптура во дрво) под наслов „Минато, наше, македонско...“ (Изложба по повод 30 годишнината од Народноослободителната војна и Револуцијата на ДЛУМ, 1971) (Слика 5) е мошне впечатлива. Во изразот на лицето и положбата на снагата како да е содржана сета мачна, тешка, напатена македонска душа, при што мисли на теглилата и страдањата на нашиот народ во минатото.

Не мислиме да ги набројуваме другите ликовни дела посветени на ропството поради ограниченоста на просторот.

Втора бележлива за нас тематика во ликовното творештво е **непокорот**, отпорот, односно борбата за слобода, епопејата на Народноослободителната војна и Револуцијата, вклучувајќи го и времето на слободата.

Најнапред го свртуваме вниманието на оние ликовни творби кои ја имаат како тема **жената — борец**, припадник на Народноослободителната борба.

На пример, од споменикот на НОВ и Револуцијата во Куманово (наречен „Македонка“) (Слика 6), од познатиот југословенски скулптор Коста Ангели Радовани, сфаќаме дека пред нас, во натприродна величина, стои „Македонка“ — жена што ни е добро позната со својата облека, што ја обликува нејзината фигура, од прната шамија и долгиот фустан — цизие. Таа скромно делува, навидум молчалива, но всушност во неа ја распознаваме борбената Македонка, која со своите цврсто стегнати тупаници (одзади), стоички му пркоси на поробителот, на окупаторот и ја искажува својата сила, непокорот, својата борбеност и храброст. А преку оваа и

ваква македонска жена многу ни се раскажува и за нејзиниот маж, за синовите и ќерките припадници на Народноослободителното движење, за неговата масовност, односно и за целиот македонски народ кој се бори за своето ослободување.

Познатиот пример на храбрата македонска мајка, вистинскиот настан од времето на Народноослободителната борба којашто пред бугарскиот фашистички окупаторски агент, не сакајќи да му пружи задоволство, а и од конспиративни цели, не признава дека убиениот активист на движењето, не е нејзиниот син, иако пред неа лежи убиен — го обработува во својата слика Ристески Александар, под наслов „Не, тоа не е мојот син!“

И фигурата на жената — борец на Споменикот на паднатите борци за ослободување на Скопје, пред зградата на ЦК СКМ е исто така сведоштво дека таа не е одмината во одбележувањето на нејзиното учество во НОВ и во Револуцијата и како борец. А народната облека, потсетува и на нејзиното традиционално придружување како активен борец во борбата за слобода, по пат на своите предци, мајки и татковци (Слика 7). А тоа е одбележано и во делото на Вангел Коџоман „Кон светла иднина“ (масло на платно) (Слика 8), во која јасно ги распознаваме не само жените кои го придружуваат одредот, својата партизанска војска, туку и оние кои се во партизанска облека, со оружје в рака.

Споменатиот пример на храброто држење на македонската мајка (од Прилеп), како и другите обработени мотиви во овој вид уметничко творештво, ни ги насочува мислите и кон храбрите македонски мајки и од времето на борбата за националното ослободување од турското иго, од времето на Илинден, кои со своето учество, храброста и херојската лага, го стегале своето мајчинско срце, та не ги издавале фатените и нефатените припадници на „Организацијата“. Од друга страна тие потсетуваат, преку нашата жена — борец во НОВ, и на онаа Македонка, која од времето на национално-ослободителните борби, раѓала и воспитувала борци, која отстојувала на маките и страдањата, дури и земала активно учество и како конспиратор или курир на „Организацијата“ и која ги пречекувала и испраќала комитите, па и сама со пушка в рака била готова да се бори, да го даде својот живот за слободата. Исто така, на многу наши генерации и се познати и жени ајдутки или арамбаши, што впрочем е и опеано во народниот и уметничкиот стих.

Овде ги вбројуваме и оние творби во кои авторите разработуваат одредена поширока тема од нашето поблиско минато, односно ја обработуваат Народноослободителната војна и Револуцијата како тематска целина, но низ кои е присутно или провејува и традиционалното.

Таков е Петар Лубарда, познат со својот мошне изразен манир и стил на сликање, низ чии дела прозборува епиката на исонската и гигантската борба на нашите народи и народности против ропството, мрачните сили, за слобода... Кај него сето тоа е дадено во една драматична напнатост и со динамиката на борбата со освојувачите, поробувачите, односно окупаторите („Косовски бој“, „Џутјеска“ и други). На таа тема тој посветил едно свое дело и на револуционерното минато на македонскиот народ, наречувајќи го тоа дело „Раѓање на езерото — македонска револуција“. Во него, на разбранетите темно-сини езерски води пливаат во вид на бранови мрачните поробителски сили, какви многу биле присутни и ја газеле и господареле во оваа земја Македонија — претставени како аждахи-али. Меѓутоа, со нив се судираат и борат и брановите на народните, револуционерните сили, изразени со соодветна симболика. Исонското во таа борба и револуција е мошне нагласено кај Лубарда. Впрочем, неговиот целокупен сликарски опус на оваа тема нè уверува во тоа!

Ликовни творби со општа тематика од Ослободителната војна и Револуцијата создале и македонските ликовни уметници, дел од кои своевидно симболички со ликовен израз ја претставуваат при што го имаат предвид и нашето поранешно револуционерно минато и борбите за слобода. Го споменуваме Петар Хаџи Митров со неговите „Расцутени карамфили“ како и Вангел Наумовски, сликар од охридското поднебје кој посветува свои дела и на НОВ и Револуцијата — „Расцутени огнови“ и „Македонија во драматични виори“ (Слика 9). Овој сликар има свој посебен израз и стил, на кого му е својствена вилинската фантазија, изразена со честата пријатна за око колоритна композиција. Тоа е своевиден израз на колорот во охридскиот амбиент на чистата и бистра слика, светла и прозирна, како водата на езерото, вообличена во полукружни школкасти или заoblени и цветни тркалезни линии и фигури, што потсетува на флората и фауната на езерото, со јасни и бриљантно извлечени линии, и кои со виртуозно движење раѓаат нови, односно преминуваат во други или формираат, пак, неочекувана нова фигура или форма. Така и со овој свој ликовен јазик и средства и Наумовски го обележува разгорувањето на борбата на нашиот народ за слобода. Имено, во оваа тематика тој го слика она што значи борбени опнови, или виори на борбата, разрасната борба од кои зрачи оптимизам, вера и радост во она што треба таа борба да донесе — слободата.

Во уметничката пластика, посветена на оваа тема, се среќаваме и со такви кои го изразуваат и она што е посебно во нашето минато.

На пример, скулптурата наречена „Долго будење“ од академикот скулптор Беќаровски Насе, претставува напукнато зрно (грав?) од кое рти јатката (никулецот). Оваа симболика

го означува раѓањето односно процесот на формирањето на македонската нација. Имено, делото дава повод за изложување и анализирање на нашата нова и најнова историја, времето на појавата и афирмацијата на македонската нација, при што се опфаќа и периодот на најновата историја на македонскиот народ.

И она што во нашата историографија се наречува „делби на Македонија“ е предмет на обработка од наши ликовни уметници. Скулптурата „Македонско деноноќие“ од споменатиот академски скулптор, презентирана на „Изложбата по повод 25 години од I-то заседание на АСНОМ“, е мошне интересна. На неа поделбата на Македонија е изразена така што, во централниот дел на скулптурата е обликувана територијата на Македонија, а околу неа се раширени орелски крилја и неговата опашка. Авторовата инспирација за оваа форма и изразување е песната „Орлите над Македонија..“ — симбол на птица грабливица. Од Крилјата и опашката се подаваат остри шилци, чии што сенки при одредено осветлување треба да паднат над македонската земја, Единствена осветлена површина во централниот дел на скулптурата е територијата на Социјалистичка Република Македонија, како и воочливите условни знаци (на урбанизација), што укажува на слободата, каде се изградува нов, слободен живот.

Со својот современ израз, работена во штриф — растер техника оваа скулптура, според нас, претставува студија на тема за која станува збор. Зашто таа остава силен впечаток и „раскажува“ за она што е присутно во свеста на секој Македонец, т.е. за историските прилики и околности кога се вршени делбите на Македонија, а и за борбата на прогресивните сили на низа македонски генерации против таквата политика на соседните буржоазии, против странските пропаганди и мешањето во македонската борба за слобода, за она што централистите на чело со Гоце Делчев, Ѓорче Петров, Даме Груев а и други по нив, се бореа против распарчувањето на Македонија; потоа, зошто Македонија претставувала објект на завладување, на влијанија врз нејзината територија, респективно и врз македонскиот народ. Од тоа тешко, но и славно историско минато, консеквенцата е јасна — дека треба да се цени и да се чува слободата, здобиените придобивки од Револуцијата и Ослободителната војна, посебно братството и единството, со кои се здоби нашиот народ во заедничката борба и братската заедница на југословенските народи и народности — изборени по толку време и со напори и жртви на низа генерации на македонскиот народ.

Најпосле, се задржуваме и на оние ликовни дела, во кои се третира епопејата за Народноослободителната војна против фашистичкиот германско-италијански и бугарски окупатор и

Револуцијата, како главна тема, но во кои се среќаваме со нагласени елементи и мотиви, со симболика, со што се сакало да се потенцира и говори со ликовниот уметнички израз за континуитетот на борбата на македонскиот народ, која тој ја водел и порано, пред сè од времето на Делчев и на неговите соборци и следбеници, да се потенцира нашето револуционерно минато. Таквите мотиви ги наоѓаме во деталите од првобитната партизанска облека, потоа во начинот како се носеле патронташите, а и по оружјето од стар тип. Имено токму тоа нè потсетува на облеката и вооружувањето на припадниците на оружените сили на „Организацијата“, на илинденците.

Како илустрација на реченово, се запираме на спомената слика на сликарот академик Вангел Коџоман: „Кон светла иднина...“ (Изложена 1973 година по повод 25 годишнината од I-то заседание на АСНОМ).

Преку една борбена партизанска колона, од лицата на преден план се чита непоколебливата вера во идеалите, непрекинатиот стремеж и решеноста да се истрае во борбата за слобода и „светла иднина“. Тоа се гледа од лицата не само на борците туку и на придружниците на војската, народот, — израз на приврзаноста на народот кон Народноослободителното движење. Меѓутоа, нам овде нè го свртеа вниманието одделните детали кои меморираат и на оние кои и порано се бореле во планините за слободата, на илинденците. Таквиот впечаток се наметнува пред сè од облеката, од фигурите на одделни партизани, почнувајќи од качетите, палтата и патронташите околу појасите.

Овие фигури ги наоѓаме и на цртежот на Ивановски Методија, сликар — учесник во Народноослободителната војна, а особено во фреската на Народноослободителната борба во Македонија (fresco buopo) на Борка Лазески, во холот на некогашната зграда на железничката станица во Скопје (Слика 10).

Во овој поглед од значење се и два значајни споменици. Тоа е пред сè „Споменикот на паднатите борци за ослободувањето на Скопје“, пред зградата на ЦК СКМ, дело на Иван Мирковиќ, скулптор од Далмација, изработен во 1949 година.

Не навлегувајќи во детална анализа, што не е предмет на нашата тема, ние ќе се задржиме на одделни за нас интересни детали, коишто за нас се од првенствено значење, со оглед на прашањето што нè интересира. Имено, тие недвосмислено укажуваат дека авторот водел сметка и за борбените традиции на нашиот народ, за неговата поранешна борба за слобода. Тоа е пред сè изразено преку старото оружје, што го забележуваме кај борците од групата. Имено, меѓу нозете на партизанот кој повикува во борба, уметникот го искористил

просторот и не случајно „сместил“ топче, кое јасно потсетува на црешовото, употребувано во времето на Илинденското востание, Крушевската република. Понатаму во рацете жената држи цврсто со сугестивна решителност и храброст, стара пушка — сачмалија, богато украсена на нејзиниот дрвен дел, посебно кундакот, со инкрустација. Во рацете на пионерот — борец, гледаме револвер наган, нам добро познат како составен дел на вооружувањето на членовите на македонската револуционерна организација врз кого (заедно со камата) давале клетва, и најпосле којшто е и опеан во народната песна.

Спрема тоа, пораките на уметникот — скулптор овде се мошне јасни. Но покрај реченото впечатокот наведува и на други констатации: наспроти прогонувањата, претресите, забраните, да се чува оружје, особено кај Македонците од разните режими, сепак народот го чувал оружјето за да му послужи за нови борби за слобода, како што е и употребувано во Народноослободителната војна и во Револуцијата. А ова говори и за непомирливоста на нашиот народ со ропската положба, неговата решеност да се бори за нејзиното премавнување. Не случајно одбележуваме дека авторот на овој споменик не е Македонец, но сепак, мошне успешно, нагледно, евидентно и убедливо ги акцентирал и му го сугерирал на гледачот континуитетот на нашата борба за слобода.*

Блиску до прашањето е и симболиката на познатиот монумент „Илинден“ во Крушево од Јордан Грабуловски и Искра Грабуловска.** Тој значи успешно ликовно поврзување не само на Преродбата, Илинденската епопеја, нејзиното врвно достигнување — Крушевската република (каде е и изграден овој грандиозен споменик) — туку и на Народноослободителната војна и Револуцијата и, најпосле, и на триумфот на слободата на македонскиот народ што ја извојувал во здружена борба со сите народи и народности на Југославија.

*

*

*

Во заклучок на нашиов прилог сметаме дека не треба да постојат дилеми за едукативните вредности на ликовните уметнички дела со тематика од Народноослободителната војна

*. За ова види кај: *Владо Шарковски*, Обопштување за Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија, со користење на Споменикот на паднатите борци за ослободување на Скопје. „Историја“, Скопје, бр. 2/1979 стр. 199; и *Војо Д. Кушевски*, Мојностите за користење на вајарските дела и спомениците за Народноослободителната војна и Револуцијата во наставата по историја (I), „Историја“, бр. 1/1980 год., стр. 243 и 244.

**.) Види и кај: *Војо Д. Кушевски*, во вториот дел од цитираната статија, „Историја“, бр. 2/1980 год.

и Револуцијата во кои се акцентирани незапирливите борби за слобода и на револуционерните традиции во минатото на македонскиот народ.

Зашто секоја, па и ликовната уметност во оваа смисла, има своја функционална намена и смисла, во случајов за образование и воспитување на масите па и на младите генерации, на училишната младина. Уште Карл Маркс се има искажано, на пример, дека театарот кај старите Грци одиграл огромна воспитна улога, дотолку повеќе што бил масовна манифестација, белег на времето.

А стара вистина е дека негувањето на традициите има посебно значење во животот кај одделни народи. При тоа е карактеристично дека традиционализмот е мошне присутен во развиените земји и средини. Но тој не се подразбира само во негувањето и одржувањето на народните обичаи, фолклорот воопшто, туку и во негувањето и на историските традиции, при што со тоа народот го изразува своето одамнешно постоење, односно укажува на корените на своето битие и отстојување.

Имено и делата на ликовните уметници со историска мотивација му овозможуваат и на нашиот човек да ги сфати корените и смислата на нашата борба за слобода, на она: каде се сретнаа старите и новите генерации на македонскиот народ, и за и натаму да се одржуваат тие слободарски и револуционерни традиции кај нашиот народ наедно со сите југословенски народи и народности.

Овие и слични дела се еден вид „историја во слики“ предимено типолошки, т.е. преку своевидна „нарација“ и „декрипција“ се обработени одделни клучни и суштествени појави, периоди, процеси и теми од историјата на нашиот народ, така што тие претставуваат своевидна синтеза на нашата нова и најнова историја. Како специфична исповест и доживувања и на уметникот, таа „историја во слики“ е израз и одраз на сфаќањата на нашите луѓе за своето минато, за односот кон него; но со својата содржина и намена тие дела истовремено содржат, т.е. значат и **пораки**, историски појки односно го повикуваат гледачот на позитивен однос. на љубов своето минато, својата земја и сл. Ова дотолку повеќе што сево ова е продуховено, оплеменето и обликувано било во слика, цртеж, графика или пластика. Затоа и преку таквите ликовни дела можеме да ги согледуваме и осознаваме оние историски, идејно-политички и морални премиси врз кои се изградувало и формирало заедничкото сфаќање (поимање) и свест на македонскиот народ за и кон своето минато, а токму тоа е една од компонентите на она што го сочинувало и сочинува сознанието за припадноста кон својата македонска нација.

Спрема тоа, ваквите уметнички ликовни дела со своите уметнички дострели, тоа значајно наше културно наследство, треба да се доближуваат сè почесто и тоа не само до возрастните, туку уште повеќе до младите генерации во училиштата. Зашто ова творештво има несомнено значајни образовно-воспитни вредности и предности, кога мислиме на неговото користење во наставните подрачја од историја на литературата, на ликовното образование и воспитување, а пред сè во наставата по историја, кога станува збор за воспитувањето на југословенскиот социјалистички патриотизам.

Ова дотолку повеќе што во наставата по историја, една од образовно-воспитните задачи при обработката на содржините (не само) од новата и најновата историја на македонскиот народ — е неопходно постојано да се подвлекува историскиот континуитет и посебно борбата на македонскиот народ за слобода, за автономија, што ќе рече за своја државност, дотолку што таа борба, патем речено, независно од различните и исклучително тешките историски услови во кои се наоѓал нашиот народ — никогаш не престанувала, таа фактички била незапирлива.

При ова од важноста е експонирањето во наставниот процес на соодветната врска посебно на она за „двата Илиндена“. Ова особено и поради тоа што идеалите на илинденците, на Делчев и неговите соборци, на низа македонски генерации, се остварија во Народноослободителната војна и Револуцијата, во Социјалистичка Република Македонија во заедничката борба со народите и народностите на Југославија. При тоа не мислиме ова да се реализира со фрази туку со факти. А едното од дидактичките средства за конкретизација и за подобра релација на овие задачи, се и овие и сличните уметнички творби.

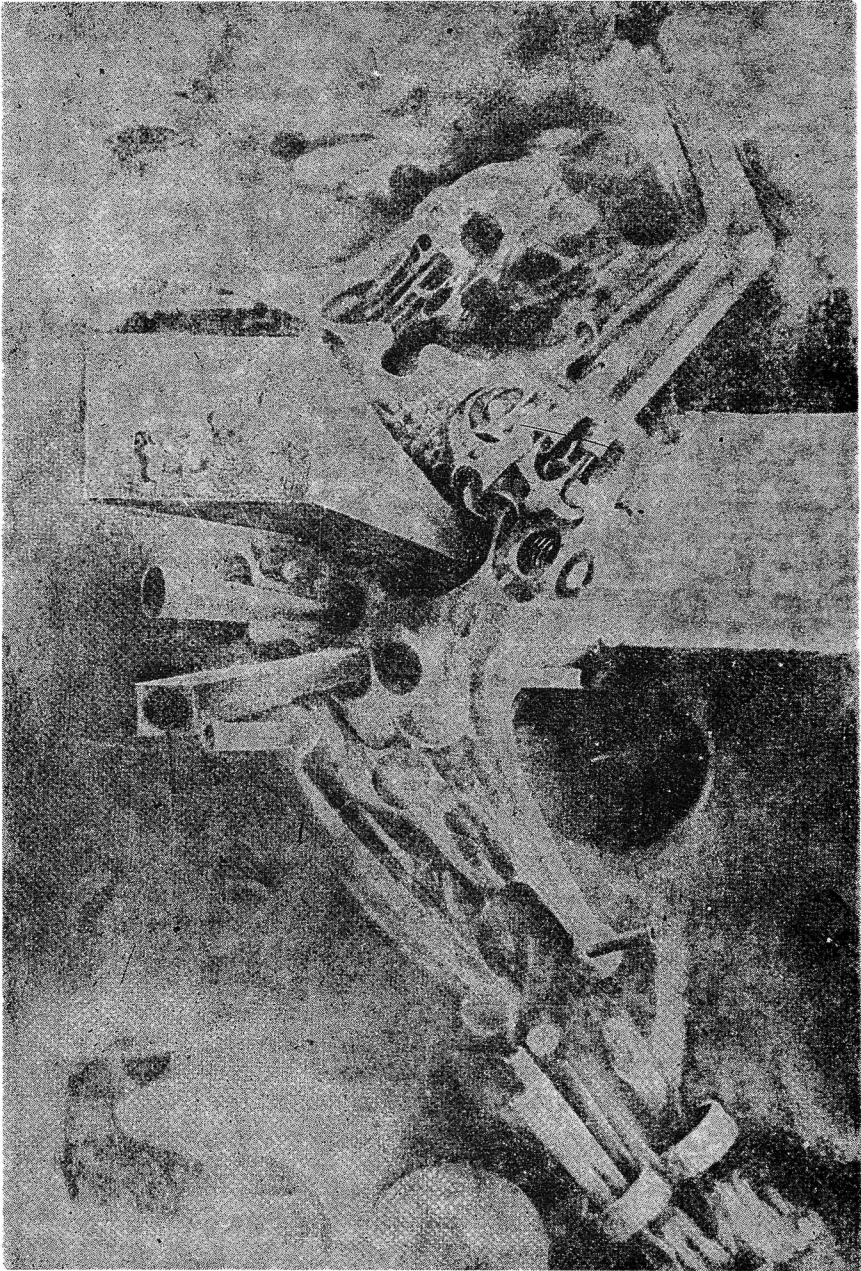
Потаму, овие дела имаат и своја друга дидактичка вредност. Имено, токму затоа што во нив најчесто (како што погоре одбележавме) се изоставени деталите — кога попримаат улога на нагледни наставни средства — тие овозможуваат преку визуелно перцепирање, позабележливо, а според тоа мошне полесно и побрзо да се сфаќа и трајно врежва во свеста, битното, главната идеја, белезите на нашето минато. Ова особено е од значење, со оглед и на сугестивната сила на уметничкиот ликовен израз.

Освен тоа, при посетата на изложбите, на спомениците од Народноослободителната војна и Револуцијата, кај кои е нагласена каузалноста на нашето револуционерно минато, ликовните уметнички дела треба да се анализираат така што и учениците да ги насочуваме во поглед на толкувањето на нивната содржина, односно тематика, нивната симболика, заправо од аспектот на присуството на традиционалното во нив. На тој начин нашите востаници поцелосно ќе ги запознаваат и осознаваат вредностите на овие уметнички дела и споменици.

На крајот, користењето на ликовните уметнички дела со историска содржина има и својствени вредности и предности.

Имено, секое уметничко дело е длабоко и искрено доживеано. Во него уметникот настојувал максимално да се ангажира и изрази продуховено, длабоко хумано и патриотски, видливо да ги соопшти своите историски преокупации за минатото, своите доживувања, чувствата и тоа на непосреден начин. Тоа тој го вткајува во своето дело, го изразува својот гнев или протест спрема страдањата на народот, односно се инспирира, се одушевува од херојските (индивидуалните или масовните) подвизи — и го пренесува, соопштува и го поучува гледачот за да ги анимира и неговите мисли, погледи и чувства кон минатото на својот народ.

Оттука, наедно и со естетското влијание, историската содржина или пораките преку уметничкото ликовно дело се доживуваат длабоко емотивно, што значи дека материјалот обработен на тој начин станува трајна своина, а историјата повеќе сакана и како наука и како наставен предмет.

Слика 1. Ташковски Васко „Со векови окована во пранги“
(масло на платно, 1969)

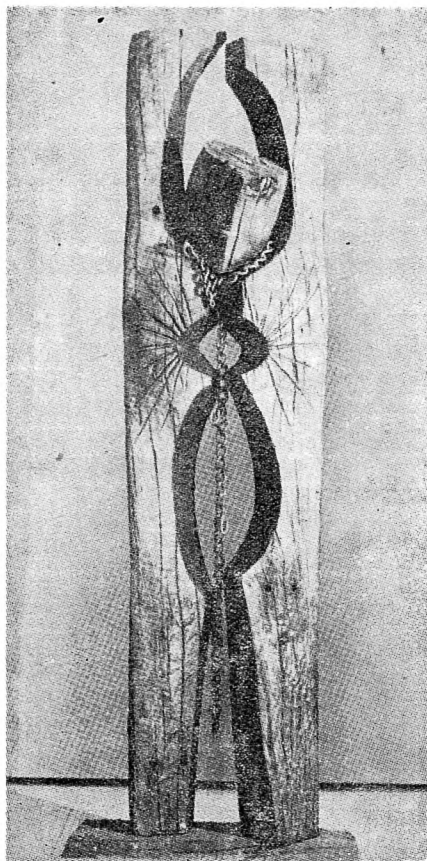
Слика 2. Божин Барутовски „Македонска трагедија“ (I)

Слика 7. Марковиќ Иван, Споменик на паднатите борци за ослободувањето на Скопје, детал, бронза, 1949.

Слика 3. Божин Барутовски, Македонска трагедија (II), линорез, 1970.

Слика 4. Василев Васил
Заточеници (дрво, 1971 год.)

Слика 5. Шентевски Никола, Минато
наше македонско (дрво, 1971)

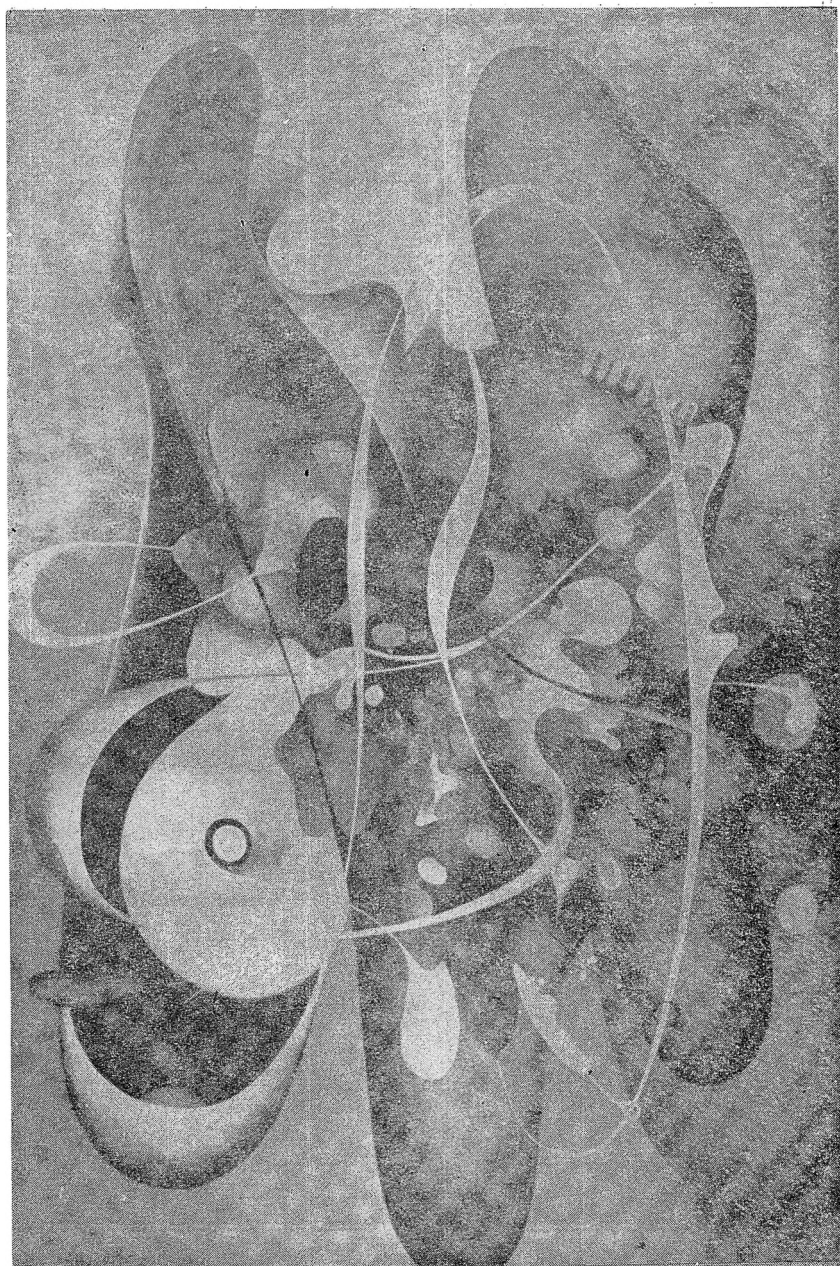
Слика 6. Коста Ангели Радовани,
Споменик на востанието на Мекедо-
нија за Куманово, детал,
патиниран гипс, 1954

Слика 10. Борка Лазески, Фреска
за Народноослободителната борба
(fresco buono, детал, 1951—1956).

Слика 8. Коџоман Вангел, Кон светла идина (масло на платно, 1969).

Слика 9. Вангел Наумовски, „Македонија во драматични виори“,
масло на платно, 1971 г.